

12. Шмідт Е., Коен Дж. Новий цифровий світ. Як технології змінюють державу, бізнес і наше життя / Пер. з англ. Г. Лелів. – Л.: Видавництво «Літопис», 2015. – 368 с.

13. Ясперс. К. Истоки истории и ее цель // Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Издательство «РЕСПУБЛИКА», 1994. – С.28–288.

14. Greenaway P. The Cinema is Dead, Long Live the Cinema. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=BluXxpF3OP4>

References

1. Adorno T. Teorija estetyky / Per. z nim. P. Tarashhuk. – K.: Vydavnyctvo Solomii Pavlychko «OSNOVY», 2002. – 518 s.

2. Ben'jamin V. Mystec'kyj tvir u dobu jogo tehnicnoi' vidtvorjivanosti // Ben'jamin V. Vybrane / Per. z nim. Ju. Rybachuk, N. Lozyn'ska. – L'viv: Litopys, 2002. – S.53–97.

3. Berdjaev N. Krizis iskusstva // Berdjaev N. Krizis iskusstva. (Reprintnoe izdanie). – M.: SP Interprint, 1990. – S.3–28.

4. Vel'sh V. Nash postmodernyj modern / Per. z nim. A. L. Bogachov, M. D. Kultajeva, L. A. Sytnichenko. – K.: Al'terpes, 2004. – 328 s.

5. Eko U., Kar'jer Zh.–K. Ne spodivajtesja pozbutysja knyzhok / Per. z franc. I. Slavins'koi'. – L'viv: VSL, 2015. – 256 s.

6. Levin Kim. Proshhava, modernizm // Terra incognita. Zvortnja storona mystectva. – K., 1997. – №6. – S.4–11.

7. Liotar Zh.–F. Zametka o smyslah «post» // Inostrannaja literatura. – 1994. – №1. – S.54–66. – http://www.lib.ru/CULTURE/LIOTAR/s_post.txt

8. Malevich K. Kubo–futurizm // Malevich K. Sobranie sochinenij v pjati tomah. – M.: Gileja, 1998. – T.2. – S.215–225.

9. Marinetti F. T. Pervyj manifest futurizma // Nazvat' veshhi svoimi imenami. – M.: Progress, 1986. – S.158–162.

10. Mukarzhovskij Ja. Dialekticheskie protivorechija v sovremennom iskusstve // Mukarzhovskij Ja. Issledovanija po jestetike i teorii iskusstva: Per. s cheshsk. – M.: Iskusstvo, 1994. – S.540–564.

11. Ortega–i–Gaset. H. Bunt mas // H. Ortega–i–Gaset. Vybrani tvory / Per. z ispans'koi' V. Burggardt, V. Sahnno, O. Tovstenko. – K.: Osnovy, 1994. – S.15–140.

12. Shmidt E., Koen Dzh. Novyj cyfrovij svit. Jak tehnologij' zminjunt' derzhavu, biznes i nashe zhyttja / Per. z angl. G. Leliv. – L.: Vydavnyctvo «Litopys», 2015. – 368 s.

13. Jaspers. K. Istoki istorii i ee cel' // Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii. – M.: Izdatel'stvo «RESPUBLIKA», 1994. – S.28–288.

14. Greenaway P. The Cinema is Dead, Long Live the Cinema. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=BluXxpF3OP4>

Beniuk O. B., PhD, lecturer, department of philosophy, Kyiv National University of Culture and Art (Ukraine, Kyiv), obeniuk@gmail.com

Technological innovations and artistic experiment in the XX century

This article is devoted to revealing the close connection between artistic experiment and new technologies in the cultural movements of the twentieth century. Attention is given to interpreting the concept of technology in cultural–philosophic and aesthetic discourse. Attaining recognition as a cultural phenomenon, «technology» and «new technologies» became objects of analysis of such philosophers of the middle twentieth century as O. Spengler, K. Jaspers, H. Ortega–i–Gaset, P. Sorokin. These thinkers formed a view of technology as a cultural phenomenon and viewed its influence on society as a whole. V. Benjamin, T. Adorno, and U. Eco focused their attention on revealing the influence of the newest technologies on the artistic sphere in the era of modernism and post modernism. This influence was manifested in the formation of a particular artistic and aesthetic phenomena, which became modernist and post–modernist artistic experiment. Therefore, the concepts of experimentation, innovation, invention, revolutionary application of conventional means of creation, and inclusion of the latest technical methods are the aesthetic problems that are addressed in the academic works of these authors. The fusion of the artistic experiment with the latest technology in the sphere of artistic practice was extremely diverse. Surrealism, Cubism, Futurism, and many other artistic and aesthetic concepts had been actively exploiting the latest technical inventions in various arts: painting, architecture, theater, photography and cinema. Applying the latest technologies to the creative process at the beginning of the century, made possible the formation of new types of art. And this trend has only accelerated over the course of the century, enriching the world of art with photography, cinema, performance, Vijay–art, land art and others. In the era of postmodernism, the link between art and technology is becoming increasingly global (U. Eco), creating new «anxieties» of our era that society can overcome if it does not lose its humanity.

Keywords: artistic experiment, technique, modern technologies, innovations, modernism, postmodernism.

* * *

УДК 342.1:327.39:159.923.35:172.15

Білецька А. В.,
заступник командира роти по роботі з особовим складом А–2250 при Національному університеті оборони України (Україна, Київ),
gileya.org.ua@gmail.com

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА СУСПІЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розвиваються ідеї про те, що в усіх історичних випадках розвитку сучасного суспільства саме публічна соціальна політика створювала інституційний каркас, здатний забезпечити шкалу та структуру реформ, необхідних для появи сучасної індустріальної країни. Теми, що їх пропонує ця стаття, покликані бути в середовищі існуючих дебатів про трансформацію соціального та економічного сектору в умовах модернізації та інтеграцію в Європу.

Ключові слова: соціально–економічна безпека, антикризовий менеджмент, соціальна політика, інтеграція, перехідний період економіки, національна безпека.

Обсяг, якість та всеохоплення соціально–економічних перетворень, що відбуваються на теренах нашої держави, важко порівняти з якимось іншим періодом вітчизняної історії, бо за роки державної незалежності зміни у структурі соціальних, політичних та економічних відносин є разючими: сформувалися нові суб'єкти власності та політичної діяльності, трансформувалися базові цінності життя і мотивація поведінки, змінюються уклад життя і мислення разом зі сталими традиціями. Проте виникає питання: чи не є перелічені зміни тимчасовими, такими, що не здатні втриматися? Чи не загрожує сьогоденній Україні повернення до тоталітарного минулого? З приводу першого питання можуть бути різні варіанти відповідей, які залежать радше не від об'єктивного аналізу обставин, а спираються на глибоко індивідуальні настанови [3, с. 31]. Щодо можливості повернення до тоталітарного минулого, то тут, слід робити конкретні кроки до того, аби вберегти Україну від такого розвитку подій.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Розуміння сутності, функцій, структури національної і соціальної безпеки, суспільної стабільності у контексті системи регіональної політики в цілому та європейської зокрема, є вкрай важливим не тільки з теоретичної точки зору, але і в розрізі ефективного впровадження теорії в практику.

За проблематикою, глибиною аналізу та методологією важливими є дослідження щодо взаємодії та інтеграції громадянської демократії та національної ідентичності у доробках сучасних західних науковців, окрема, це – Б. Андерсон [2], К. Бергманн [6], Х. Кілппер і Р. Лотта [11], Д. Е. Сміт, С. Роккан, Ю. Габермас, Г. Марко [6], А. Віддавськи, О. Лафонтен, Б. Розамонд [13] тощо.

Контекст вагомості якісної соціальної політики для формування системи соціальної безпеки в умовах внутрішньої та міжнародної інтеграції ґрунтовно розробляється такими сучасними західними вченими і дослідниками як – Т. Варгенберг [14], Б. Глайтце [10], Р. Даннеман [8], К. Крістоф [7], А. Фукс [9].

Окремі аспекти процесів і стратегії формування ефективною моделі соціально–економічного розвитку як основи суспільної стабільності та національної безпеки у контексті формування національної і державно–

регіональної ідентичності досліджуються в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів С. Роккана, М. Рябчука, Л. Нагорної, А. Гуцала, Г. Зеленько, Є. Кіш, І. Ковалю, І. Кресіної, І. Кураса, І. Призела, М. Шульги, Р. Шпорлюка, Т. Кузьо та інших.

Вивчення європейського досвіду системи розвитку та впровадження *регіональної політики і соціально-економічного розвитку регіонів* як основи суспільної стабільності та національної безпеки здійснюється багатьма вченими країн ЄС та України – зокрема, вивченню та аналізу цих питань присвятили свої наукові дослідження провідні вчені України: М. І. Долішній, З. С. Варналій, С. Максименко, А. І. Мокій, С. М. Писаренко, В. Є. Новицький та ін. Це сприяє комплексному дослідженню цього питання для пошуку оптимальних форм співпраці, формування спільних програм соціально-економічного розвитку внутрішніх та прикордонних регіонів держави.

Феномен сепаратизму та суспільно-державній стратегії протидії йому як фактору і національної, і соціальної безпеки для ефективного суспільного розвитку перебуває в полі зору вітчизняної та зарубіжної наукової спільноти, її різні аспекти досліджувалися в працях українських (В. Багатирєєва [1], М. Басараб, В. Горенкін, В. Дівак, І. Кресіна, Л. Нагорна [5], Л. Сталенна, С. Савойська) та зарубіжних (А. Баранов, І. Бочарников, Д. Вронг [15], Д. Горовиц, Р. Гріфіц, О. Крилов, Д. Сіроки, Д. Ціммерман [17]) вчених та практиків.

У значній кількості сучасних досліджень в Україні питання громадянсько-національної ідентичності, патріотизму та комплексної суспільно-державної інтегративності в значній мірі акцентуються на проблемах *формування високоорганізованого суспільства* (В. Андрущенко), національної безпеки, *боротьби з сепаратизмом* (В. Багатирєєва, Л. Нагорна [1; 3]), а також у контексті проблематики *глобальних трансформаційних інституалізацій суспільств* (В. Зінченко [2–3; 16]), *регіоналістичні* (М. Шевчишен), ідеях та цінностях *громадянського суспільства в системі легітимного правління* (М. Гордієнко) тощо.

Мета статті За відсутності історичного досвіду інтеграції до новітніших та прогресивніших утворень на кшталт ЄС, суспільна думка пересічних українців не сприймає таких потреб на нинішньому етапі. Для суттєвих змін свідомості, формування такого громадянина України, який був би здатний жити та працювати в ЄС необхідні зміни в економічному та політичному спектрі. Отож, в соціальному аспекті розвитку та процесах економічної інтеграції України, на пострадянських теренах ми стикаємося з цілим комплексом проблем, що потребують комплексного розв'язання та прийняття рішучих заходів.

На нинішньому етапі свого розвитку, в процесі пострадянського перетворення суспільства та європейської інтеграції, Україна набуває нового соціально-економічного і політичного, історичного та культурного досвіду.

З моменту набуття незалежності 24 серпня 1991 року Україна вже зробила багато для того, щоб посісти серед народів Європи те місце, на яке вона заслуговує. Чималі зміни відбулися в усіх без виключення сферах життя. Але багато хто забуває, що всі ці зміни можуть бути зведені нанівець, якщо не звертати достатньої уваги на

питання національної безпеки в контексті актуальних питань соціально-економічної політики і системної модернізації в умовах транзитивного (перехідного) періоду розвитку України в умовах інтеграційних і світових глобалізаційних процесів. Що ж ми бачимо в цьому плані?

З одного боку, Україна орієнтується на інтеграцію з Європейським Союзом. Підтверджуючи свій європейський вибір, ми ставимо за стратегічну мету вступ до ЄС. Стратегія інтеграції України до ЄС була затверджена колись ще Указом Президента України від 11 червня 1998 року, де зазначається, що національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС. У результаті очікуваного розширення ЄС, вступом до ЄС Польщі та Угорщини, Україна межує з ЄС, що створить принципово нову геополітичну ситуацію. У зв'язку з цим є необхідним чітке та всебічне визначення зовнішньополітичної стратегії щодо інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору. Серед інших стратегій передбачає інтеграцію до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки. Безпека України в цьому контексті ґрунтується на тому, що розвиток і зміцнення ЄС поглиблюють загальноєвропейську безпеку в усіх її вимірах. Принцип неподільності європейської безпеки однаково важливий як для України, так і для ЄС та його повноправних та асоційованих членів.

Кооперативна безпека, пошук підходів до якої, поряд з іншими європейськими та трансатлантичними структурами активно веде ЄС, має стати для України гарантією власної безпеки. Розширення співпраці з Північноатлантичним союзом (НАТО) – основною структурою оборони і безпеки ЄС – є одним з основних чинників інтеграції до ЄС [13, р. 25].

Україна розвиває і поглиблює свої відносини з НАТО. Так, в лютому 1994 року Україна приєдналась до програми «Партнерство заради миру», а 25 травня 1994 року передала до НАТО свій презентаційний документ. 10 червня 1996 року було схвалено індивідуальну програму партнерства України з НАТО. 9 липня 1997 року в Мадриді між Україною та НАТО було підписано «Хартію про особливе партнерство». Її головними положеннями стали: визначення позитивності ролі Альянсу та його відкритості для нових членів; визнання і підтримання суверенітету України та непорушності її кордонів; визначення сфер та механізмів консультацій між українцями та НАТО. Ще 4 листопада 1998 року було затверджено «Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору». У загальних положеннях Програми зазначається, що стратегічною метою України є повномасштабна інтеграція до європейських та євроатлантичних структур та повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки.

Реалізуючи цю мету, наша держава спрямовує свою діяльність на розвиток конструктивного співробітництва з існуючими на європейському континенті структурами безпеки: Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО), Європейським Союзом (ЄС), Радою Євроатлантичного Партнерства (РСАП), Організацією з питань безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Радою Європи (РЕ), на основі яких формується нова структура

європейської безпеки XXI століття. На початок літа 1996 року з території України в Росію було вивезено всю ядерну зброю. За програмою спільного зменшення напруги (Програма Нанна–Лугара) Україна отримала за ядерне роззброєння від США понад 400 млн. \$. З квітня 1996 року Україна стала повноправним членом Групи ядерних постачальників. У 1998 році Україна увійшла в режим контролю за ракетними технологіями (РКРТ). Одночасно з цим Україна розвиває і поглиблює свої відносини з НАТО. Так, в лютому 1994 року Україна приєдналась до програми «Партнерство заради миру», а 25 травня 1994 року передала до НАТО свій презентаційний документ. 10 червня 1996 року було схвалено індивідуальну програму партнерства України з НАТО. 9 липня 1997 року в Мадриді між Україною та НАТО було підписано «Хартію про особливе партнерство». Її головними положеннями стали: визначення позитивності ролі Альянсу та його відкритості для нових членів; визнання і підтримання суверенітету України та непорушності її кордонів; визначення сфер та механізмів консультацій між українцями та НАТО. Ще 4 листопада 1998 року було затверджено «Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору». У загальних положеннях Програми зазначається, що стратегічною метою України є повномасштабна інтеграція до європейських та євроатлантичних структур та повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки.

Є необхідним зробити особливий акцент саме на соціально–психологічному аспекті національної безпеки в контексті політичних аспектів взаємовідносин України з ЄС та Російською Федерацією. З тим фактом, що інтеграція до принципово відмінного від нашого укладу життя країн Європи неможлива без зміни свідомості кожного громадянина України, важко не погодитися.

Але чим же ж є кожний індивід у нашому суспільстві? Через виконання різноманітних соціальних функцій, людина є членом чисельних соціальних груп, вона ніби формується у перетині цих груп, ніби точка, в якій перетинаються різні групові впливи [8, s. 39]. Для особистості це має два важливих наслідки:

– визначається об'єктивне місце особистості в системі соціальної діяльності;

– здійснюється вплив на формування свідомості особистості; Особистість виявляється залученою до системи поглядів, уявлень, норм, цінностей багаточисельних соціальних груп [5]. Вкрай важливо визначити, якою є та «рівнодіюча» цих чисельних групових впливів, яка визначає зміст свідомості особистості.

Одним з найтяжчих наслідків радянської доби, що його відчуває на собі незалежна Україна, є атавізм т.зв. «совєтської» свідомості, який заважає рухатися далі, розвиватися, просуватися до нових суспільних змін. «Совок» як культурне, політичне та психологічне явище є вкрай обмеженим шорами ідеології, якою були закодовані індивіди заради втрати індивідуальності як такої. Цим же можна пояснити і розгул лихого індивідуалізму серед українського населення – після тривалої ізоляції від вільного світу та, насамперед, підпорядкуванню одній колективістській ідеології проявити себе хочеться кожному, але форми та методи такого прояву в Україні не виглядають цивілізованими [Див.: 2, с. 321–324].

Нові реалії життя посилюють динамізм соціальних груп. Характерною та чисто психологічною рисою групи є «*Ми–почуття*». Це означає, що універсальним принципом психологічного оформлення групи є розрізнення для індивідів, що входять до групи, деякого утворення «*ми*» на протигагу іншому утворенню – «*вони*».

«*Ми–почуття*» зображує необхідність віддиференціювати одну спільноту від іншої та тим самим є, власне, ідентифікатором зізнання приналежності особистості до певної групи, тобто соціальної ідентичності. Політика Радянського Союзу сформувала міцну групу «*громадян совєтів*», чие «*ми–почуття*» було міцним та підкріплювалося усвідомленням за принципом «*боятися–поважають*». А чи є сьогодні в наявності почуття соціальної ідентичності серед громадян України?

З метою прояснення ситуації, коротко звернемося до поняття соціального статусу, а саме до його соціометричних детермінантів. Серед них найголовнішими є:

– місце особи у структурі групової діяльності;

– функціональна значимість кожного окремого індивідуума в спільноті;

– сприйняття та залученість особи до внутрішньогрупових стосунків;

Також сюди долучається економічний показник: головною ланкою в **соціальній політиці** держави є політика формування прибутків громадян [14, р. 330].

Поняття «прибуток» репрезентує собою показник результатів економічної діяльності. Економічна література використовує поняття «прибуток» як перевищення вартості виробленого продукту над витратами на його виробництво, а також як долю кожної страти, соціальної групи та окремого індивіда у виробленому продукті та привласнену ними частину [10, s. 21]. Рівень прибутків членів суспільства є найважливішим показником їх добробуту, бо він визначає можливості матеріального та духовного життя індивідуума: відпочинок, отримання освіти, підтримка здоров'я, задоволення нагальних потреб [9, s. 30]. В умовах важкої економічної ситуації, в якій перебуває Україна сьогодні, широка суспільна свідомість звертає увагу та робить гучний акцент саме на матеріальному забезпеченні громадян України. Звичайно, на **інтеграційні процеси** багато хто дивиться саме як на можливість поліпшення матеріального становища. Але на Заході на такі зазіхання дивляться вельми обережно [13, р. 209].

Подальший розвиток європейської інтеграції став проблематичним через ті надзвичайні, на їхню думку, процеси, що, починаючи з 1989 року, відбулися у Східній Європі, а потім у Радянському Союзі. «Європа» мала раніше чіткі кордони, і її розглядали як сукупність ліберальних демократій Західної Європи, відмежованих від комуністичних країн Сходу [12, s. 15]. Розпад Радянського Союзу змінив ситуацію. Тепер незрозуміло, де закінчується «Європа», а багато новостворених ліберально–демократичних країн Сходу Європи – наших сусідів – є членами чи претендують на членство в ЄС [17, р. 199]. Введення в'їзового режиму сусідніми східноєвропейськими країнами, де багато працюють, живуть та відпочивають українських громадян, здебільшого навіть, відверто кажучи незаконно заробляють собі на існування, сприймається з таких причин зрозуміло, що не з ентузіазмом.

В умовах такого складного становища, деяка частина населення України у 1990–х – 2000–х роках звертала свої погляди до північної сусідки – Російської Федерації. Відчуття певної морально–психологічної єдності з народом РФ серед частини громадян України мало свого часу не лише історичні коріння та пострадянську ідеологічну основу, але й на практиці суворого життя в складних економічних умовах та недовіри й прискіпливого ставлення розвиненої Європи тяжіння до «братів по нещастю» міцнішало аж до початку прямої та «гібридної» агресії РФ проти України у 2014 р. Це становить суттєву небезпеку в плані втрати незалежності та можливого поверненні авторитарних моделей.

Важко не погодитися, що парадигмою розбудови російської державності є беззастережне успадкування старих державницьких ідеологем, принципів та стилю ведення справ, бачення своєї геополітичної ролі [Див.: 1; 4; 6]. Питання про переосмислення імперської спадщини, історичну відповідальність, необхідність оновлення відносин з найближчими сусідами у Москві навіть не виникало.

У домінуючій (на державному рівні) російській геополітичній думці не існує суспільно–визначених концепцій щодо визначення власних природних кордонів, власних масштабів, в ній переважають такі категорії як «сфери виняткових інтересів», «зони впливу», «ареал розселення російськомовного населення».

Наслідками цього стали ідеї «наддержавного» і «надкордонного» (навіть – глобального) підходу до формування нової російської нації (т.зв. «Русский мир») і специфічне ставлення до національного питання як такого, відсутність чіткої межі застосування методів зовнішньої та внутрішньої політики і наявність особливих проблем у стосунках з будь–якою сусідньою державою, якщо тільки вона не погоджується на роль *сателіта*. В світлі всього вищезазначеного варто згадати хоча б слова колишнього міністра закордонних справ Росії (ще начебто «демократичного періоду») А. Козирева, що Росія не може погодитися на втрату «географічних позицій, на завоювання яких були потрібні віки» [2, с. 289]. Звісна річ, що ці погляди поширюються і на Україну.

Практично усіх ідеологів російської державності з'єднує домагання міжнародного визнання виключності, пріоритетності інтересів Москви в Україні. Зараз є реальністю те, що Москва не готова до змін алгоритму у стосунках із сусідами, руху до реальної паритетності та партнерстві, орієнтуючись на різновекторні *експансіоністські схеми та гегемоністсько–імперіальні стратегії*. Мабуть не треба пояснювати, що Білорусія зараз фактично являється маріонетковою державою, додатком Росії. Але російські інтереси спрямовані, звісна річ, не тільки на Білорусію, а й, насамперед, на Україну. Так вже склалося, що Росія має економічні (особливо енергетичні) важелі впливу на Україну. До того ж має місце справжнє засилля російської масової культури на теренах України. Але це ще не так жахливо. Якщо уявити собі зараз, що Росія вирішить використати *прямі силові засоби* (поряд з нинішніми «гібридними»), аби підштовхнути Україну назад в лоно імперії, то ми зараз реально поки що можемо протидіяти не досить ефективно, хоча й з посиленим потенціалом, у порівнянні з недавніми («беззахисно–оборонними») роками – все ще зберігається кількісна та якісна різниця між військовими потенціалами держав (це, звичайно, пояснюється тим, що РФ більш ніж на протязі 10 років, готуючись до агресивного експансіонізму, проводила активне переозброєння та посилення армії). Сукупність таких факторів як відсутність ядерної зброї та транзитивне, у процесі реформування становище армії справляють враження значної небезпеки. Мусимо констатувати той факт, що це пов'язано з дистанціюванням від Росії у зв'язку з її гегемоністським експансіонізмом та різними видами агресії як щодо України, так і на просторі колишнього СРСР [6, с. 214].

Отож, пересічний український громадянин поки що повноцінно не відчуває тієї необхідної групової залученості до соціального, економічного та політичного життя своєї країни. Високий рівень корупції, зашореність української економіки, значний вплив олігархії на політичну та економічну сфери діяльності держави зумовлюють низький рівень громадянської свідомості. «*Ми–почуття*», якщо припустити, що таке існує щодо громадян України, характеризується або певною ностальгією за радянськими часами, або відчуттям власної меншовартості та бідності в порівнянні з західними високорозвиненими країнами, ну й нарешті відчуттям якоїсь невизначеності з присмаком безвихідності.

На жаль, практика засвідчила, що реалізація соціальної політики в Україні не завжди забезпечувала можливості для дотримання державою своїх зобов'язань. Зрозуміло, за умови системної економічної кризи соціальна політика не може бути повноцінною, адже для реалізації соціальних програм потрібні значні ресурси [11, с. 112]. У цей період функції держави зводяться до забезпечення мінімального соціального захисту найбільш нужденним верствам населення. Проте в Україні соціальна ціна реформ виявилася надмірною, а система соціального захисту малоефективною.

Майнове розшарування, перерозподіл суспільного багатства, збагачення та концентрація значних матеріальних цінностей в руках у невеликого прошарку населення на тлі різкого зниження життєвого рівня і навіть зuboжіння переважної більшості громадян України свідчать про недосконалість системи оплати праці та податкових механізмів регулювання доходів населення. Діюча система соціальної політики не забезпечує дотримання основних соціальних прав більшості громадян в усіх сферах суспільства, надання в потрібному обсязі допомоги бідним тощо, а навпаки, сприяє посиленню даних деформацій та збільшенню можливостей, прав і доходів виключно заможних верств населення [16, р. 420].

Характерними рисами системи соціального забезпечення перехідного періоду стали:

- зрівнялівка у пенсійному забезпеченні та низький його рівень;
- стрімке підвищення вартості та погіршення якості послуг закладів освіти, охорони здоров'я, культури;
- відсутність соціального захисту і прав громадян, які працюють у приватному секторі;
- незабезпечення регресних виплат у зв'язку з трудовим каліцтвом та професійним захворюванням;
- неефективність управління коштами Фонду соціального страхування, Пенсійного фонду, Державного фонду сприяння зайнятості населення тощо.

Життя вимагає розробки цілісної соціальної політики, тісно пов'язаної з економічним розвитком держави, її фінансовими можливостями [15, р. 340]. Умови для формування і реалізації соціальної політики на основі визначеної стратегії економічного розвитку та фінансової стабілізації мають бути закладені в основних напрямках соціальної політики. Державна соціальна політика будується у напрямках:

– подолання негативної тенденції зменшення чисельності населення, всебічної підтримки і створення сприятливих умов для розвитку сім'ї, жінок, дітей та молоді;

– удосконалення соціально–трудових відносин через запровадження відповідної політики доходів населення, забезпечення гарантованості та своєчасності виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, допомоги та інших соціальних виплат; розвитку ринку праці, посилення державного нагляду за дотриманням прав працюючих, створенням безпечних умов праці; підтримання життєдіяльності населення; розвитку соціального партнерства;

– здійснення всеохоплюючої реформи системи соціального забезпечення шляхом реформування соціального страхування та пенсійного забезпечення, розвитку системи адресної допомоги найуразливішим верствам населення, удосконалення системи соціального захисту інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи.

Відповідно, пріоритетами соціальної політики мають бути визначені:

– створення умов для забезпечення достатнього рівня життя населення;

– розвиток трудового потенціалу, народонаселення;

– формування середнього класу, недопущення надмірної диференціації населення за рівнем доходів;

– проведення ефективної пенсійної реформи;

– надання адресної підтримки незахищеним верствам населення;

– всебічний розвиток освіти, культури, поліпшення охорони здоров'я населення.

За таких умов життєво необхідною для досягнення національного консенсусу щодо проведення змін є така політична економія перехідних процесів, яка має на меті і здатна забезпечити відновлення неінфляційного зростання, блокування безробіття та здійснення стратегії справедливого розподілу як тягаря, так і вигод від змін [11, s. 31].

Головні компоненти цього менеджменту політичної економії соціальної безпеки такі:

– *Перша* – сприяння динамічній енергії базисних, економічних структур та інституцій з неодмінним одночасним визнанням того, що ринок сам по собі не є соціально ефективним.

Ринок є основою для досягнення мікроекономічної ефективності. Але ринкові сили, що діють самі по собі, ніколи не досягнуть ні повної зайнятості, ні соціально бажаного розподілу доходів, ні соціально прийнятної географічного поширення економічної діяльності, більше того, існує багато благ та послуг, необхідних для забезпечення економічної та соціальної ефективності, виробництво та розподіл яких не можуть бути забезпечені ринковим механізмом [7, s. 83]. Найвизначнішими серед них є охорона здоров'я, основні види соціального страхування (проти безробіття та старості, хвороби тощо), значна частина освіти та культури

плюс, звичайно, такі традиційні сфери, як оборона і забезпечення законності та правопорядку.

Тут, звичайно, слід наголосити, що ринок аж ніяк не відкидається у соціальноорієнтованих країнах Європи. Він – важливий інструмент автоматичного мікроекономічного регулювання змін у питаннях технології, внутрішніх та світових потреб, дефіциту ресурсів [10, s. 56].

– *Друга* – принципове обстоювання рівності можливостей та визнання того, що можливості не можуть бути рівними, якщо існує велика нерівність у доходах. Обстоювання ідеї рівності для багатьох, по суті, є політичним питанням, тобто більша рівність розглядається як найвища мета.

– *Третя* – обстоювання справедливості в економічних справах, насамперед, справедливості соціальної. Тягар труднощів повинні більшою мірою нести «люди з найширшими плечима». Що ж до вигод, пов'язаних з економічними досягненнями, то вони мають розподілятися між усіма.

– *Четверта* – прагнення досягти якомога більш широкої та масової участі громадян у прийнятті рішень: чи то через участь в управлінні виробництвом на робочих місцях та через незалежні профспілки, чи то через широку громадянську активність, чи то через політичні процеси. Іноді це вважають лише політичною метою, іноді, як от у цій доповіді, важливою складовою ефективності економіки.

– *П'ята* – визнання того, що економічний прогрес повинен базуватись на стабільному розвитку при неодмінному збереженні довкілля та природних ресурсів для наших дітей та онуків. Короткозоре економічне зростання, що базується на отруєнні повітря, яким ми дихаємо, води, яку ми п'ємо, ґрунтів, на яких ми вирощуємо наші врожаї, – неприйнятне.

Інша головна проблема – **корупція**. Цей «рак суспільства» може набувати різних форм – від підтримування старих зв'язків до дрібних хабарів дрібним бюрократам і аж до прямолінійної жорсткої організованої злочинності. Не можна недооцінювати масштаб корупції, хоч цей масштаб і різний у різних країнах. Корупцію, що з певного моменту поширилася і стала звичайною та загальноприйнятною, потім важко викориняти [10, s. 72]. Було б надто поверховим припустити, що корупція зникне із усуненням недовершеностей ринку. Ясно, що згідно з підручниками, ринкова економіка дає менше можливостей для корупції та пошуків незаконних джерел доходу.

Ці питання стосуються економіки, проте важливим для України, як для держави, що розвивається, є працююче демократичне суспільство [2, с. 439]. Протягом років, коли комуністичне повновладдя було повалене, усі перехідні країни пройшли через антикомуністичні революції та зміни. Після цього відбувалися більш–менш успішні, з точки зору демократичних принципів, вибори, в результаті яких, як правило, склад уряду змінювався. Тому необхідно визнати, що, поза усякими сумнівами, демократія довела у перехідних країнах свою присутність та силу.

Однак **демократія** – це більше, ніж вибори. Демократія, як умова соціальної національної безпеки, повинна підтримуватися громадянським суспільством, у якому існує та процвітає велика кількість недержавних

організацій (йдеться про органи самоорганізації та самоуправління населення, церкви та інші релігійні спільноти, профспілки, бізнесові фірми, благодійні організації, політичні партії, людей творчих професій, видавців, освітні товариства тощо) [14, р. 325]. Щоб громадянське суспільство було здатне забезпечити підвалини демократії, у ньому повинні домінувати культура компромісу, повага до меншин і етика соціальної та персональної порядності [2, с. 386]. Культура демократії явно пускає коріння у перехідних суспільствах, що так довго заперечували її. Проте з цього коріння ще потрібно щось виростити.

Мається на увазі питання формування *ефективної соціальної безпеки* в контексті стратегії соціальної політики та національної безпеки держави.

Питання полягає в тому, чи політична мова сьогодні може зробити людей здатними виражати свої інтереси та прагнення у такий спосіб, щоб це дало змогу ефективно досягти збалансованих та дієвих змін.

Демократія серйозно постраждала б, якби люди збайдужили до політики, розчарувалися б через історичні зради і труднощі змін і перейнялися лише турботами про повсякденне життя. Якби таке сталося, політичний простір став би відкритим для популістів усіляких гатунків. На щастя, можна констатувати, що це не є головною тенденцією.

Навпаки, ми бачимо демократичну культуру, що постійно поглиблюється. Тому головним завданням є: трансформувати політичну мову в *соціальної безпеці держави* [15, р. 68–70], як практичне підтвердження того, що держава у своїй соціальній політиці практично реалізує інтереси суспільної більшості, а не окремого соціально-економічного угруповання та збільшити роль політичного діалогу, який включає також і діалог про економічний вибір.

Висновки. Щоб трансформація була успішною, необхідні неабияка порядність та сильне почуття відповідальності за громадське благо у сфері державного управління [8, с. 122]. По суті, це є завданням суспільно-політичним, як умова стабільної моделі соціальної безпеки в структурі загальної системи національної безпеки.

Але ризик у тому, що у перехідний період корупція може встигнути стати всеохоплюючою, що призведе не до соціально-ринкової економіки, а до дикого та грабінницького ринку [14, р. 341]. Посткомуністичний підйом злочинності та корупції частково спричинений втраченою моральних та правових орієнтирів.

Незважаючи на ті перепони, які ставлять обставини та час на шляху України до цивілізованого життя за європейським зразком, ми маємо перед собою таку перспективу та необхідний для цього потенціал економіко-соціальних і політико-правових можливостей.

Список використаних джерел

1. Багатирєва В. С. Щодо проблеми визначення кримінально каранних форм сепаратизму // Право і безпека. – 2014. – №1 (52). – С.65–70.
2. Зінченко В. В. Громадянське суспільство: шляхи, форми та перспективи (соціально-філософські ідеї і політико-правові тенденції сучасності). – П.: МАУП, КАРПУК, 2007. – 468 с.
3. Зінченко В. В. Роль регулятивної державної політики та перспективи ефективного міжнародного менеджменту в умовах інтернаціоналізації і транснаціоналізації сучасних глобальних процесів // Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації. – К.: Міленіум, 2016. – С.28–34.

4. Європейський досвід регіоналізму // Інтернет-ресурс «Dialog»: <http://dialogs.org.ua/ru/material-/full/1/1324>.
5. Нагорна Л. «Війни ідентичностей»: сценарії і ризики // Режим доступу до статті: <http://www.politik.org.ua/vid/magecontent.php3?m=1&n=69&c=1590>.
6. Bergmann K. Integrationstheorien. – Lexikon der Politik. – Bd.I. – «Politische Theorien». – München, 2015. – S.213–217.
7. Christoph K. Solidarität. – Baden–Baden: Nomos, 2014. – 223 s.
8. Dannemann R. Das Prinzip Verdinglichung. – Wiesbaden: Panorama, 2005. – 166 s.
9. Fuchs A. Solidarität der Sozialpolitik. – Marburg: Zukunft, 2014. – 280 s.
10. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen. – Bonn, 2007. – 325 s.
11. Kilper H. & Lhotta R. Foederalismus in der Bundesrepublik Deutschland. – München: Opladen, 2016. – 287 s.
12. Marcou G. Die Regionalisierung in Europa // Regional Policy Series. – 2010. – №4. – S.7–18.
13. Rosamond B. Theories of European Integration. – Basingstoke; London: Macmillan Press Ltd, 2014. – 232 p.
14. Wartenberg T. The Situated Conception of Social Power // Social Theory and Practice. – 2016. – Vol.14. – №3. – P.317–343.
15. Wrong D.H. Some Problems in Defining Power // Power Critical Concepts ed. by John Scott. – London: Routledge, 1994. – Vol.1. – P.62–71.
16. Zinchenko V. Institutional Aspects of Globalization and Regionalization in the Context of the Transformation of Society // Journal of Social Sciences and Humanities. – 2015. – Vol.1, No.4. – P.415–421.
17. Zimmerman J. F. Contemporary Federalism // The Growth of National Power. – London: Leicester University Press, 2012. – P.197–201.

References

1. Bagatyrejeva V. S. Shhodo problemy vyznachennja kryminal'no karanyh form separatyizmu // Pravo i bezpeka. – 2014. – №1 (52). – S.65–70.
2. Zinchenko V. V. Gromadjans'ke suspil'stvo: shljahy, formy ta perspektyvy (social'no-filosofs'ki idei i polityko-pravovi tendencii' suchasnosti). – P.: MAUP, KARPUK, 2007. – 468 s.
3. Zinchenko V. V. Rol' reguljatyvnoi' derzhavnoi' polityky ta perspektyvy efektyvnogo mizhnarodnogo menedzhmentu v umovah internacjonalizacij' i transnacionalizacij' suchasnyh global'nyh procesiv // Antykryzovyj rozvytok social'nyh ta ekonomichnyh procesiv v umovah globalizacij'. – K.: Milenium, 2016. – S.28–34.
4. Jevropejs'kyj dosvid regionalizmu // Internet-resurs «Dialog»: <http://dialogs.org.ua/ru/material-/full/1/1324>.
5. Nagorna L. «Vijny identychnostej»: scenarii' i ryzky // Rezhym dostupu do statii: <http://www.politik.org.ua/vid/magecontent.php3?m=1&n=69&c=1590>.
6. Bergmann K. Integrationstheorien. – Lexikon der Politik. – Bd.I. – «Politische Theorien». – München, 2015. – S.213–217.
7. Christoph K. Solidarität. – Baden–Baden: Nomos, 2014. – 223 s.
8. Dannemann R. Das Prinzip Verdinglichung. – Wiesbaden: Panorama, 2005. – 166 s.
9. Fuchs A. Solidarität der Sozialpolitik. – Marburg: Zukunft, 2014. – 280 s.
10. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen. – Bonn, 2007. – 325 s.
11. Kilper H. & Lhotta R. Foederalismus in der Bundesrepublik Deutschland. – München: Opladen, 2016. – 287 s.
12. Marcou G. Die Regionalisierung in Europa // Regional Policy Series. – 2010. – №4. – S.7–18.
13. Rosamond B. Theories of European Integration. – Basingstoke; London: Macmillan Press Ltd, 2014. – 232 p.
14. Wartenberg T. The Situated Conception of Social Power // Social Theory and Practice. – 2016. – Vol.14. – №3. – P.317–343.
15. Wrong D.H. Some Problems in Defining Power // Power Critical Concepts ed. by John Scott. – London: Routledge, 1994. – Vol.1. – P.62–71.
16. Zinchenko V. Institutional Aspects of Globalization and Regionalization in the Context of the Transformation of Society // Journal of Social Sciences and Humanities. – 2015. – Vol.1, No.4. – P.415–421.
17. Zimmerman J. F. Contemporary Federalism // The Growth of National Power. – London: Leicester University Press, 2012. – P.197–201.

Biletska A. V., deputy of commander of company by work with individual staff, unit 2250 at the National Defense University of Ukraine (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

The strategy of developing an effective model of socio-economic development as the basis of social stability and national security

In the article ideas develop that in all of historical cases of development of modern society exactly a public social policy created institutional framework, capable to provide a scale and structure of reforms, necessary for appearance of modern industrial country. Themes, that they are offered by this article, called to be in the environment of existent debates about transformation social and economic a sector in the conditions of modernization and integration to Europe.

Keywords: socio-economic safety, anti-recessionary management, social policy, integration, transitional period of economy, national safety.

* * *

УДК 316.7:378.091.5(045/046)

Богданова Н. Г.,
доктор філософських наук, професор кафедри
охорони праці та екологічної безпеки, Навчально-
науковий професійно-педагогічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії
(Україна, Слов'янськ), bogdanovang@ukr.net

**ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ЯК КООРДИНАТИ
СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ**

Розглянуто ціннісні пріоритети як координати соціального світу сучасної людини. Метою дослідження є визначення і аналіз ціннісних пріоритетів як координат соціального світу сучасної людини. Методологічним інструментарієм дослідження є діалектичний, порівняльний та інші методи. Зроблено висновок про те, що кожне суспільство формує певну систему цінностей. Вона містить в собі загальнолюдський компонент і разом з тим є своєрідною, неповторною, такою, що дає можливість відокремити одну культуру від іншої. Східна і західна культури мають різні системи цінностей. Цінності-цілі – це вищі, абсолютні цінності. Абсолютною цінністю є сама людина, її життя. Крім цього, до вищих цінностей варто віднести сенс життя, справедливість, волю, мир, працю, добро, істину, красу. Цінності-засоби підпорядковані вищим цінностям, забезпечують їхнє досягнення. Завданням у подальших дослідженнях цього актуального напрямку є проблема адаптації особистості до нових ринкових і демократичних реалій.

Ключові слова: цінності, людина, стиль життя, інформаційне суспільство, потреби, пріоритети, орієнтації, цілі, культура, економіка, індивід, колектив.

У процесі дослідження поведінки індивіда вчені звернули увагу на той факт, що всіх членів суспільства можна розділити на кілька підгруп (або типів) у відповідності з тими соціальними практиками, які вони використовують. З іншої сторони, кожне суспільство зацікавлене в певному типі особистості, який щонайкраще відповідає йому, й тому висуває свої вимоги до формування соціального типу особистості. Соціальний тип особистості – продукт складного переплетення історико-культурних і соціально-економічних умов життєдіяльності людей. Особливої ваги набуває компендіум власних якостей: уміння вирішувати проблеми, здатність працювати в команді, адаптивність, уміння вчитися впродовж життя, спілкуватись тощо.

На загальнонауковому рівні методології важливою є концепція екзистенціальних цінностей як цінностей існування людини (Ф. Василюк, Е. Гессерль, М. Каган, А. Маслоу та ін.).

Незважаючи на актуальність проблеми ціннісних пріоритетів, окреслена проблема ще не має пропозицій щодо конкретних практичних змін, не осмислена достатньо вичерпним чином у якості предмета цілісного філософського аналізу. Зокрема філософського розгляду потребують такі проблеми, як ціннісний контекст сучасної людини.

Таким чином, метою дослідження є визначення і аналіз ціннісних пріоритетів як координат соціального світу сучасної людини.

В основі диференціації членів суспільства на соціальні типи лежать соціальні практики, формування яких обумовлюється суспільством через систему цінностей, що культивуються соціокультурною сферою суспільства, ціннісних орієнтацій та установок, характерних для членів даного суспільства. Дослідження цього обумовлювання дозволяють простежити еволюцію наукової рефлексії про уявлення, що пов'язані з певним типом поведінки, і вимоги (соціальні зобов'язання), які суспільство пред'являє до кожного з типів.

Ціннісні пріоритети задають координати соціального світу суб'єкта, знаходяться в основі процесів соціальної інтеграції, структуризації й організації соціального часу й соціального простору людини, підтримують відчуття належності, спільності, солідарності. Кожне суспільство формує певну систему цінностей. Вона містить в собі загальнолюдський компонент, і разом з тим є своєрідною, неповторною, такою, що дає можливість відокремити одну культуру від іншої. Східна і західна культури мають різні системи цінностей.

В східній культурі пріоритетними є такі цінності, як колективізм, єдність людини і природи, повага до батьків та старших, орієнтація на самовдосконалення, зміни себе, а не зовнішнього світу.

В західній культурі на перші позиції виходять такі цінності, як індивідуалізм, кар'єра, діловий успіх, конкуренція, гроші.

Комплекс цінностей, які розділяються основною частиною членів суспільства, формує єдину «серединну» культуру, яка забезпечує єдність та цілісність духовного життя суспільства, знімає загрозу розколу суспільства.

Система цінностей – це складна, динамічна система. В ній можливі протиріччя і конфлікти між самими цінностями. Поліформізм цінностей пояснюється наявністю у суспільстві різномірних соціальних, етнічних, конфесійних груп. В будь-якому суспільстві існують відмінності між поколіннями, а також субкультури. У площині самої культури формуються та розвиваються нові елементи, які згодом можуть вступати у протиріччя з існуючою системою цінностей.

Разом з загальнокультурною існує і особистісна, індивідуальна ієрархія та динаміка цінностей. Це значить, що людина формує для себе певну систему цінностей, яка буде змінюватися у процесі розвитку самої людини.

Цінності є ніби «місцем зустрічі» індивідуума і суспільства, а ціннісний підхід у цілому спрямований на вивчення й пояснення міжкультурних варіацій. Деякі дослідники розглядали цінності як квінтесенцію особистості [1, с. 102]. З таким трактуванням цінностей пов'язано, у свою чергу, поняття ціннісної орієнтації (value orientation), що Ф. Клакхон визначив як «узагальнену концепцію природи, місця людини в ній, відносини людини до людини, бажаного й небажаного в міжособистісних відносинах і відносинах людини з навколишнім світом, концепцію, що визначає поведінку (людей)» [1, с. 441].

Так, зокрема, особистість розглядалася як система ціннісних орієнтацій, подібних тим, які характеризують культуру. Кожна людина, на думку Ф. Клакхон,